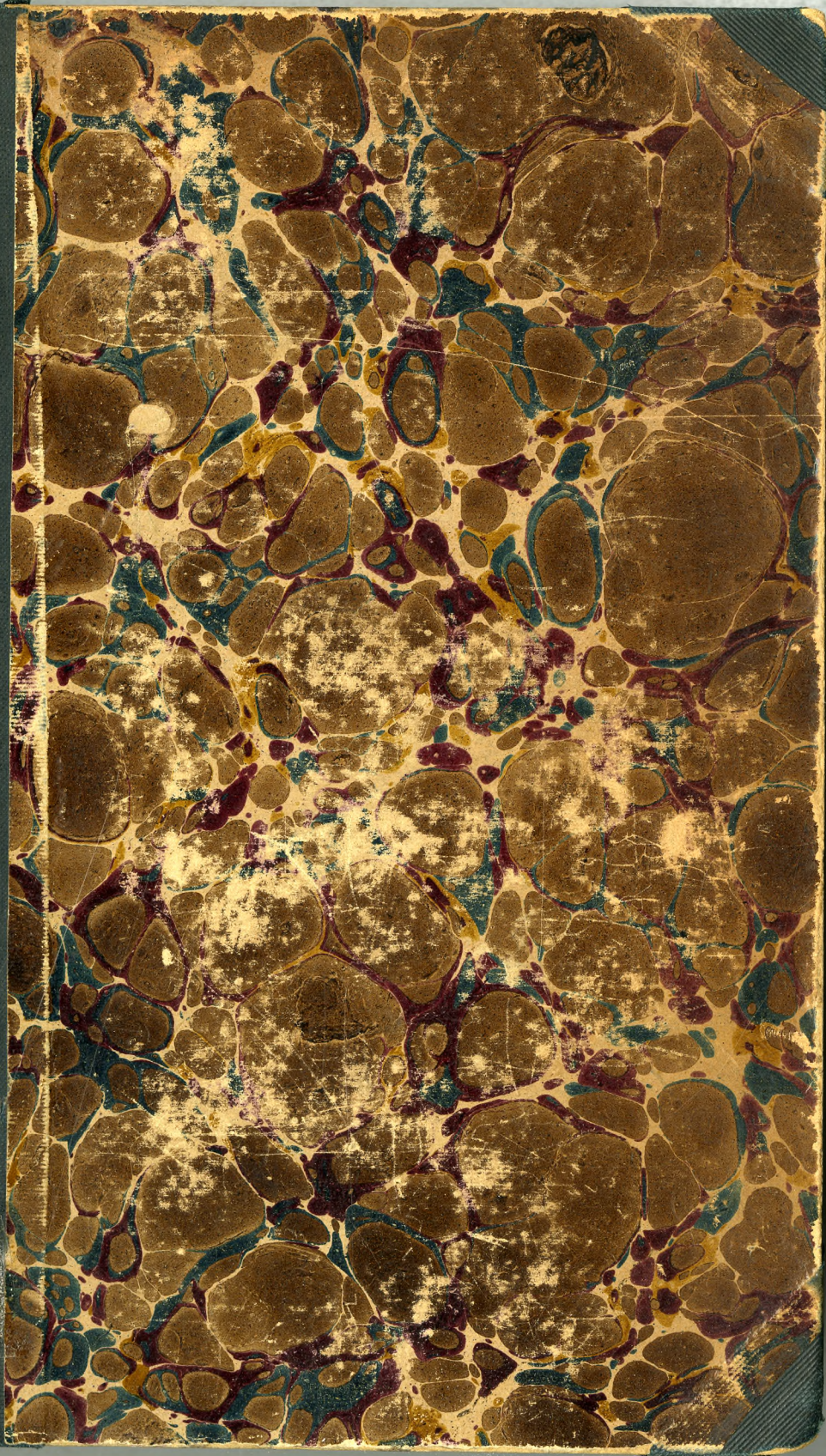

Politikai
röpiratok.

204.

204
1915 Minden füzet külön kapható. Ára 15 kr.

MAGYAR KÖNYVTÁR.

Szerkesztik Dr. Székely Ferencz, Dr. Staub Mórész és Bakos János.

GAZDASÁGI RENDSZER

AZ ERŐELFORGÁCSOLÁS HIBÁI ÉS A NAGYBAN TERMELES
ELŐNYEI SZEMPONTJÁBÓL.

IRTA

GALGÓCZY KÁROLY,

h. ügyvéd, okleveles gazda s m. akadémiai tag.

BUDAPEST, AIGNER LAJOS.

15.

MAGYAR KÖNYVTÁR

GAZDASÁGI RENDEZÉS

AZ ÉRTÉKESÍTÉS HIBÁI ÉS A MAGYAR TERMEK

ELŐZETI SZEMPONTJÁBÓL

DE BALLAGI GÉZA

BUDAPEST

NYELVTUDOMÁNYI ÉS LINGVISZTIKAI INTÉZET

1. §. A gazdasági rendszer általában.

Rend és rendszer a sikeres gazdálkodás legelső feltétele. A rendetlen gazda rendetlen munkájának következménye is rendetlen, és a rendszer nélkül összevissza folytatott gazdálkodás eredménye csak az esetleges szerencsétől függ s kívánt sikerű, rendszeres hasznu nem lehet.

Gazdasági rendszer alatt azon szabályos tervezet értetik, a mely a gazdasági birtok sajátságaihoz (t. i. a föld minőségéhez, éghajlati vagy időjárási viszonyaihoz, egy tagban vagy szerteszt, közel vagy távol létéhez), azután a gazda személyi s környezeti viszonyaihoz (t. i. hogy mihez ért jobban, vagy mihez van inkább hajlama, mire van neki magának vagy a vidéknek szüksége, távol vagy közel van-e az eladási piacz, ott minek van inkább kelendősége, vagy vannak-e jó utak, jó és olcsó közlekedési eszközök, stb.) képest megállapítván a gazdaság fő jövedelemforrását, a gazdaság berendezését, a termelés főtárgyait, és különösen a különféle termék termelésének egymásután következését és mértékét megszabja.

Itt főkép a szoros értelemben vett szántóföldi vagy telkes gazdaságra szoritkozom.

E szempontból legelsőben is kétféle gazdaságot kell megkülönböztetnünk u. m. az állattenyésztő, és a növénytermelő gazdaságot.

A ki gazdálkodik, mindenek előtt tisztában kell lennie az-zal, hogy összevetett viszonyaihoz képest miből tudja és akarja a főhasznot venni: az állattenyésztésből és állati termékek eladásából-e. vagy a növénytermelésből?

Kétséget nem szenved, hogy a növénytermelés és állattenyésztés czélszerűleg kapcsolhatók össze, mert egymást lényegesen segítik; sőt hogy a haszon a lehető legmagasabb fokra emeltethessék, bizonyos mértékben összekapcsolatniok kell. Nem is a teljes külön választásról van itt szó; hanem csak arról, hogy a rendszerben, melyekre fektettessék a fősúly, hogy azután az egész gazdaság berendezése annak legtökéletesebb kifejtésére irányoztathassék.

Közönséges gazdáink épen abban hibáznak legáltalánosabban és leggyakrabban, hogy nincsenek tisztában az alappal és főczéllal, sőt illet tulajdonkép nem is tűznek maguk elé. hanem rendszer nélkül, többnyire csak megszokás szerint karolnak fel sok különböző gazdasági ágat, — fő czélirányt nem tartanak, s a kik némi szabályt követni is látszanak, ilyenkép azok is főleg csak arra törekszenek, hogy első sorban mindenféle házi szükségöket fedezzék saját termelésökkel, még ha sokkal többbe kerül is nekik a saját termelés, mint a vétel; és az ily eljárás által mind a munkában, mind a termelés eredményében nagyon elforgácsolják erejüket, mely elforgácsolás egy részről szaporítja a költséget, és fáradtságot, más részről kevesíti a hasznot.

Különösen mióta a tagosítások és a közlegelő felosztások elszaporodtak, a kisgazdaságok körül a legáltalánosabb és legnagyobb hiba mutatkozik abban, hogy az állattenyésztés nagyon megkevesített és elhanyagoltatik.

Ezzel nem a tagosítások és legelő felosztások ellen akarok szólni. Épen nem. A tagosítást általában helyeslem, mihelyt az czélszerűleg vitetik keresztül: mert tagosított birtokon okvetlen könnyebben és több haszonnal lehet helyes gazdasági rendszert alkalmazni, mint tagosítatlanon. De helyeslem a közlegelő felosztást is mindenütt, a hol a föld akár szántásra, akár kaszálóvá alakításra alkalmas; mert mivelés alá fogva, még barom eledelt, takarmányt is többet ad az, mint csupán közlegelőképen; valamint a tagosítás sem zárja ki, hogy ugyanannyi területű birtokon még több barom, s jobban tartathassék, jelesen istállózás útján, mint a tagosítatlanon. — Az istállózásról, mint önállólag igen fontos tárgyról, külön füzetben fogok szólni, a mire előre is felhivom a figyelmet. — Itt a gazdasági rendszerről általánosságban lévén szó, csak azt hangsúlyozom, hogy a tagosításnak és közlegelő felosztásnak tehát nem szükséges következménye a baromtenyésztés csökkenése. És nem a tagosítás s a közlegelő felosztás a hiba, hanem a csökkentés, a mit kárhoz-

tatok. Ebből származik az az összes mezőgazdaságunkban országsszerte legsajnosabban érzett körülmény, hogy nagyon megfogyott —, nagyon megdrágult a haszonhajtó heverő jószág és a hús, különösen nagyon megdrágult pedig a nélkülözhetlen igás barom.

De más nagy hiba és hátrány is származik ebből. Nevezetesen az, hogy: a régi legelők és kaszálók legnagyobb része szántás alá töretvén fel, csak igen kis részben használtatik ismét takarmánytermesztésre, hanem túlnyomólag szemes gabona alá fordítatván, a folytonos szemtermelés által kicsigáztatik. termő erejét elveszti a föld, — azt a gazda, kielégítő baromtenyésztés hiányában, trágyával nem győzi, a mit győzne, azt is elhanyagolja, és e miatt nagyobb területről se ad annyi termést, mint adna kisebbről, ha az megfelelő igás erővel jól műveltethetnék, és jól trágyáztathatnék. Szóval szaporodnak a rossz termésű esztendők, a melyek annál több kárba döntik a gazdát, mert a nagyobb területen több mívelési költséget emésztnek fel.

Ez mind főkép a rendszertelenség eredménye. Tehát gazdaságainkban mindenek előtt helyes rendszerre kell törekednünk.

2. §. A helyes tagosítás, mint a helyes gazdasági rendszer leglényegesebb feltételeinek egyike.

Kiemeltem, hogy: tagosított birtokon okvetlen könnyebb és több haszonnal lehet helyes gazdasági rendszert alkalmazni, mint tagosítatlanon. Szólanom kell tehát a tagosítás helyes módjáról, annak előnyeiről, és azon hibákról is, a melyek e körül leggyakrabban elkövetetni szoktak.

Minden esetre örvendetes, hogy a tagosítások az országban szépen elszaporodtak már. A jobb gazdasági vidékeken legalább kevés jelentékenyebb határu község van, a hol a tagosítás kisebb-nagyobb mértékben, egészen helyes, vagy kevésbé jó módon keresztül vive ne volna. De oly jelentékeny előnyei is vannak a tagosított birtokon való gazdálkodásnak, a szertesztét fekvő felett, hogy a ki egyszer tagosított birtokon gazdálkodott, az valóban nem kívánkozik többé a szertesztét gazdálkodásra vissza; sőt a jó példa s eredmény utóvégre azokat is követésre vonja, a kik ezen jótéteményt még nem élvezték; ellenben a tagosításnak már is csak azok közt vannak elfogult ellenzői, a kik a tagos gazdaságot még nem próbálták.

Csak röviden emlitem meg a szerteszték fekvő birtok hátrányait, és a tagosítottak előnyeit.

A szerteszték fekvő birtokokat belátni, felügyelni s termékeiket megőrizni igen nehéz, minden esetre sokkal nehezebb, mint az egy tagban levőknél. Azoknál sok a mesgye, sok a szomszéd, a mi a mesgyében hasznavehetlenül heverő földet s a sokfelől jöhető károsodást szaporítja. A gazda figyelmének sokfelé kell megoszolnia. A sokfelé szaladgálás, a munkások szállítása vesztegeti a munkaerőt és időt. A napszamosokkal különösen az is sokszor elő áll, hogy ha időközben végeznek egy helyen, másik darab birtokra menni nem akarnak, inkább lassúsággal huzzák ki az időt. Az apró, szanaszték fekvő, hosszú, keskeny birtokoknál pedig a gazdasági eszközöket se lehet czélszerűleg alkalmazni. Végre a szerteszték-járás könnyíti a bitangolást s ezzel a néperkölcshöz megrontásának gyakran első kezdetéül szolgál; mert a ki egyszer a mezőrendőrségi bitangolást és kártevéseket könnyű szerrel megkezdte, az más vétekre és bűnre is könnyen vetemedik. — Tagosított birtokon együtt van a gazda figyelmének tárgya, könnyebb a felügyelet, kevesebb szomszéd van, a sok mesgye nem foglalja haszontalanul a földet, — a munkaerő és idő kellőleg kimélhető és haszonra fordítható, a gépek és eszközök czélszerűleg alkalmazhatók, könnyebb a megőrzés, valamint ha kell az egy helyen építkezés is stb. — — Felesleges mondanom többet. Csak e néhány pont is nagyon kitünteti a tagos birtok előnyét.

Ezek képesében határozottan kimondható az is, hogy ott történt igazán helyesen a tagosítás, a hol mindenkinek illetősége lehetőleg egy tagban adatott ki, mert ott van meg legtöbb irányban a gazdaság előnye. Kivétel nézetem szerint e szabály alól csak ott lehet helyesen, a hol oly területű jó rét és erdő esik tagosztály alá, a melyből a jogosultaknak egyenként nem épen nagyon kicsiny illetőség jut, s az a szántóföldekkel fekvése miatt, alkalmasan össze nem tagosítható, vagy a hol közös erdő és közös legelő maradt. Ellenben határozottan helytelen az oly tagosítás, a hol az egy minőségű és egy használatú földeken is ismét több dűlőre osztozkodás történt; nevezetesen nemcsak a kaszáló rét és erdő külön tagban, hanem még a szántóföld is, a melylyel a felosztott legelő szintén többnyire egyesítettetni szokott két-három dűlőben adatott ki. Még helytelenebb azon tagosítás, a mely ezen felül aránytalanul hosszú dűlőkre is történt, úgy, hogy sok helyen egész határon kereszt-

tül megy egy-egy dűlő, melyben az egyes gazdák birtoka sokszor 1000—1200 folyó öl hosszún, keskeny szalagokban nyulik végig, melynek egyik végéről a másikra jutás valósággal fásasztó utazást képez.

Tudom, hogy sokan leginkább azért tartják helyesnek az ilyen dűlőkre osztozkodást, hogy az egész határ őszi, tavaszi és ugar nyomásra együtt legyen tagosítható, és valamint a tarlószabadulás, azonkép az ugarlegelő is a közlegelő hiányának pótlására együtt legyen kihasználható. Azonban én ezen okot helyesnek nem tartom, és mind a tarlószabadulást, mind a közös legelő rendszert is határozottan kárhoztatom. Az egész határnak őszi, tavaszi és ugar nyomásra osztása gátolja az egyes gazdákat abban, hogy a saját értelmességüknek és körülményeiknek megfelelő leghelyesebb gazdasági rendszert tetszésök szerint alkalmazhassák; mert nem is említve azt, hogy az ily dűlőkre osztozkodás mellett, sok hátrány megvan, a mit a szerzeteséjjel fekvő birtokra nézve mondtam, névszerint itt is sok a mesgye, és nagy tere van a bitangolásnak stb: különösen kiemelendő az, hogy kénytelen mindenki azon rendszerhez alkalmazkodni, a mit a gazdák közönsége közöskép megállapít; — a tarlófelszabadulás alatt álló nyomáson nem természetesenki oly veteményt, bármily hasznát vehetné annak, ami akkorra fel nem kerül a földről, a mikorra a tarlószabadulás ideje eljő; holott sokszor megesik, hogy az első vetemény nem sikerül, a gabonaféléket elveri a jég, vagy más veszedelem hiúsítja meg, és őszig elég idő volna még, a földnek második veteménynyel kihasználására; — a szintén legelőnek szolgáló ugar dűlőt hasonlókép nem lehet bevetni s vetett ugarnak használni, — holott akár kapás növényekkel, akár takarmányfélékkel vetnénk be, a melyek a szükséges és szokott ugarlást, illetőleg ugarolási megművelést nem akadályozzák, sokkal több hasznát vehetnénk annak, még a baromtakarmány szaporítása tekintetéből is, mint a legelő marha által kihasználható csekély legelőnek. — De hogy mennyire előnyösebb mindenütt, a mint mondám, a hol csak lehet, az egy tagba tagosítás, nem pedig az ismét dűlőkre osztozkodás, leggyakorlatiabbban és legkézzelfoghatóbban bizonyítja az, miszerint nem tudok az egész országban egyetlen egy esetet se arra, hogy a hol a birtokosok egyszer már egy tagba összetagosítottak, ott később ismét dűlőkre szétosztozkodtak volna: ellenben arra sok esetet tudok, és saját vidékén mindenki találhat többet-kevesebbet, hogy a hol egyszer már megtörtént a tagosítás dűlők szerint, ott később újra

tagosítottak és akkor egyetlen egy tagba igyekeztek összehozni minden birtokaikat, vagy az először nem így tett tagosítás után most ismét ilyenre vágyakoznak.

Ismétlem tehát, hogy a helyes gazdasági rendszernek is ez felel meg legjobban, és az állattenyésztés s a szükséges trágyaerő szaporítása tekintetéből, az okszerű istálózás is e mellett alkalmazható legcélszerűbben.

3. §. Állattenyésztő és növénytermelő rendszer.

A szükséges gazdasági rendszer alapját tekintve, minden oly birtok, a mely túlnyomólag szántásra nem alkalmas legelő és kaszáló területből áll, — továbbá a mely a gabnafélék s hasonló termékek kelendőségét biztosító piacoktól, főközlekedési vonalaktól távol fekszik, és rossz utai miatt róla a termékeknek tengelyen szállítása nagyon terhes, sőt sokszor lehetetlen. még ha teljesen szántható talajjal bírna is, — sokkal előnyösebben használható oly gazdasági rendszerrel, a melynél a jövedelmezőség főszülya az állattenyésztésre van fektetve, mintsem olyannal, a mely a szántóföldi termékek piaci eladásából számitja a főhasznot. Ily helyeken, különösen a kisbirtokosra nézve, nemcsak azért biztosabb és jobb az állattenyésztési, mint a gabonatermelési rendszer; mert az élő állatokat és az állati termékeket könnyebben piacra lehet vinni s jobb és biztosabb áron el lehet adni; hanem azért is, mert egyrészt az állattenyésztés folytán szaporodott trágyabőség segítségével, a házi szükségre megkívántató földtermék, jelesen a gabonaneműek, sokkal kisebb területről és kevesebb költséggel elő állithatók, mint különben, minélfogva a többi terület egészen munka- és földterőt kimélő takarmány termesztésre fordítható, — másrészt pedig az állattenyésztéssel sok oly termék és gazdasági hulladék kihasználható, sőt jól értékesíthető, a mely eladásra szállitható épen nem volna, és a mely különben jó formán haszontalanul veszelednék el.

Különösen azon kis gazdáknak ajánlom ezt melegen figyelemökbe, a kik jó országutaktól, vasutaktól, hajózható folyóktól távol, félre eső apró falvakban, vagy pusztai birtokon gazdálkodnak.

Oly gazdasági rendszer, a melyben a földtermékekre van a jövedelmezőség főszülya fektetve, főkép jótalaju és termékenységben folytonosan megtartható szántóföldekkel bíró gazdaságba

való. Itt igen nagy jelentőséggel bír az, ha a szükséges trágya-mennyiség olcsóbb áron szerezhető pénzért, mint a mennyibe annak előállításában a gazdaságban kerülne. Erre lehet eset iparos nagyvárosok közvetlen közelében, vagy oly helyen, a hol a baromtartó közönség nem becsüli és nem használja még fel kellőleg a trágyát, — heverni hagyja, s mint előtte értéktelent, olcsóért adja, csak pénzt lásson érte. Különben az ily gazdaság a földnek erőben tartására szükséges baromállományt szintén nem nélkülözheti. És az ily gazdaságok mellett a jó természetes kaszálók valódi kincset képeznek. Ha ilyenek nincsenek, akkor a szükséges baromállomány kitartását vetett takarmányfélékkel, vagy vett takarmánnyal kell eszközölni. Ily gazdaságban, a közpéldabeszéd azt tartja, hogy elég, ha az állattenyésztés csak a trágyát adja is ingyen.

Ezen rendszer mindenütt haszonnal alkalmazható, a hol jó erőben tartható a föld, a termékek szállítása nem nagyon drága, s ez által a kelendőség biztosítva van. Ezek nélkül, különösen a földnek jó erőben tarthatása nélkül pedig sokkal gyakrabban és nagyobb mértékű veszteséget hoz a gazdára, mint az állattenyésztési rendszer. — És ez természetes. Mert az állattenyésztés, mihelyt egyszer a szükséges baromállomány beszereztetett, a mely szaporulatával maga tartja fenn magát, mérsékeltbb költség mellett is rendszeresebb hasznot ad, mert az ahhoz főképp szükséges takarmánytermelés olcsóbb és biztosabb, mint a szemes gabonaféléké; a mellett az nem csigázza ki a földet, sőt a termő erejében növekedő földről, éven át második és harmadik takarmánytermés is hátrány nélkül vehető, az így szaporodott takarmánnyal pedig a haszon hizlalás útján is jelentékenyen növelhető. Ellenben a növénytermelő rendszer több munkankaerőt, több fáradságot és több mivelési költséget igényel, mint az állattenyésztési; a mellett az ezen rendszerben a haszonhajtásra legtöbbszörre számított szemes gabonatermés, (a mely a nélkül is sokféle oly elemi csapás által szenvedhet, a melyet emberi erővel legyőzni nem lehet,) még szűkebbé lesz, ha azt a föld soványsága, vagyis termő erejének hiánya is apasztja, a mit pedig emberi erővel biztosan el lehetne háritani.

Ezért hangsúlyozom ismételten, hogy a gazdaság még ott is, a hol a gabona termesztésre van fektetve a főjövedelem, ha csak olcsó pénzért nem lehet venni a szükséges trágyát, megfelelő állattenyésztéssel köttessék össze.

Ne vesse ez ellen senki azt, hogy az állattenyésztés sokkal nagyobb veszélylyel jár, mint a gabona termelés, és pedig

azon az okon, mert ha azt valamely járvány betegség vagy dög megtámadja, az tömegesen elpusztulhat. Hasonló veszélynek a gabona termelés is ki van téve. Egy jégverés, hó csapás, rozsdá stb. épen úgy megsemmisítheti azt, mint a baromállományt az elhullás. De épen ezért szükséges, hogy a haszon forrása minden ágban felkerestetvén, mindenikre nézve megtegyük mind azt, a mi emberi erőnktől telik. Különösen a kis gazdának kell igyekezni, hogy korlátolt területű kis birtokán a haszonhajtást minden tőle telhető módon szaporítsa és biztosítsa. Csofálatos, hogy mégis épen a kisbirtokos osztály közt találkoznak aránylag legtömegesebben, a kik az állattenyésztést és takarmánytermelést egészen elhanyagolván, a földnek végső kizsárolásával erőtetik a gabona termelést; a kik azt hirdetik, hogy: nem az ember, hanem az idő a gazda; — megjön az áldás és jó termés, csak jó idő járjon. És épen az ily gondolkodás miatt szaporodik a sok rossz esztendő. Olyan ez, mint a ki más szájával eszik. Azt mondja pedig a példabeszéd, hogy: a ki más szájával eszik, éhen marad. — Épen úgy mondhatjuk példabeszédkép, hogy a mely gazda csak az idő szájával akar enni, felkopik az álla. Az időt, a természetet is az embernek kell okszerűleg segíteni, hogy áldásos működésének kívánt hasznos eredménye legyen.

4. §. Az állattenyésztő gazdasági rendszer különösen.

Kis gazdának, a kinek birtoka 40—50 hold körül, vagy azon alól van, 100 holdnál többre pedig nem igen terjed, fő haszon-állatkép legtöbb körülmény közt legalkalmasabb a szarvasmarha és a sertés. E kétféle állattal lehet legtöbbféle hulladékot haszonnal értékesíteni. Ezeknek nevelése és gondozása is sokkal könnyebb, mint például a lóé. Kis gazdaságban még igára is olcsóbb és hasznosabb az ökör, mint a ló. A sertés pedig jó gondozás mellett különösen szaporúságával és hústermelésének tömegével igen becses.

Ez azonban nem azt teszi, hogy tehát a lótenyésztés a kisgazdára nézve czélszerű és hasznos nem is lehet. — Épen nem. — Sőt a hol sokat kell járni-kelni, — a földek szerte-szét fekszenek, a községtől távol fekvő tanyás gazdaság folyik: ott a ló szintén nélkülözhetlen igás állat, s ily viszonyok közt a csikónevelésből a kiscgazdaság is vehet hasznot; de a lótartás

és csikónevelés minden esetre költségesebb és több gondot igényel, mint a szarvasmarhanevelés.

Tehát az, a mit mondtam, csak azt teszi, és úgy értendő, hogy: kiscgazda gazdálkodási rendszerét ne alapítsa lótenyésztésre akkép, hogy abból akarja venni és abból számita a főhasznot; mert a lótenyésztő és csikónevelő gazdaság sem lehetetlen ugyan, — sőt ez a legszebb —, talán legtöbb gazdai gyönyörűséget nyújtható gazdasági rendszerek egyike lehet; de sok gazdai, sok különleges szakértelmet igényel s legalább is egy pár száz hold gazdasági területet feltételez: — ugyanazért közönséges kiscgazdának nem való. A kis gazda szoritkozzék csak arra, hogy kocsi után neveljen szép csikókat: de önálló ménese gazdasághoz ne kezdjen.

Mióta a nagyterjedelmű közlegelők felosztattak, a juhászat szintén nem alkalmas többé arra, hogy a kiscgazda főjövedelem forrása legyen, s gazdasági rendszerét arra alapítsa; mert hogy ez a célnak megfeleljen, s illő haszonnal kezelhető, ahhoz legalább is akkora birtok kívánatik, a mekkorán 400—500 darabból álló nyáj biztosan megélhet.

Marad tehát a szarvasmarha és sertés; de a kettő egy-ugyanazon gazdaságban is haszonnal egyesíthető.

A szarvasmarhatenyésztésben két főirányt lehet követni. Egyik a jó igás barmok. — másik a jó fejőstehenek nevelése. A két cél összevegyíteni nem kell; mert a mely fajta marha a legjobb igásbarmokat szolgáltatja, abból tökéletes jó fejős tehének ritkán kerülnek. Különösen a kis gazdának pedig mindig arra kell törekednie, hogy a miből a főhasznot akarja venni, az mindig lehetőleg a legtökéletesebb legyen, úgy érheti el legbiztosabban célját. A silány fajta marhával is csak annyi a fáradság és vesződség, mint a legjobbal. Az idomtalan, erőtlen, silány fajta marha se eszik kevesebbet, mint a tökéletes jó faj. A haszon pedig a jóból mindig több és biztosabb, mint a rosszából.

Igás baromnak, a Magyarországon ismert fajok közt, köztudomás szerint legalkalmasabb a tiszta magyar faj; ellenben jó fejős tehének nevelésére előnyösebbek és biztosabbak a külföldi, svájci, hollandi és angol fajok; mert a magyar fajok közt is találkoznak ugyan igen jó fejők, a melyek ha mértékre kevesebb, de minőségre zsirosabb és jobb tejet adnak, mint a külföldiek s így ez is nagyon megérdemli tejelés tekintetéből is a tartást: azonban ezek inkább csak egyes darabok, és a faj tejelési bővségének és jóságának folytonos fentartása nehéz.

Erdélyben bő és jó tejelés tekintetéből a bivalyartás van nagy divatban, a mely lassu bár, de igen munkagyőző, erős, igás barmot is szolgáltat, csakhogy húsa sokkal csekélyebb értékű a fehér és közönséges marháénál.

A ki igás barom nevelésre alapítja gazdaságát, nem mulhatlanul szükség, hogy épen az anya hasától mind maga nevelje a borjut. A jó igás barom sajátosságai szemmel is biztosan megítélhetők, és e célra vásárlás útján is teljes haszonnal össze lehet szedni a fiatal marhát, a mely által egyszerűsítettvén a rendszer, sokszor hasznosságban is igen emelhető. Ellenben, a fejős tehén nevelő gazdaság úgy leghelyesebb és legbiztosabb, ha a gazda az üszőt már az anyja hasától, sőt a folytatástól kezdve maga neveli; mert a jó tejelés sajátosságai csupán szemmel nehezen felismerhetők, s biztosságára nézve a faj megálapodottsága legtöbbit határoz, sőt erre a kiskori velebánás is döntő befolyással van.

Magyarországon a jó fejős tehén nevelésrendszere még igen kevés figyelemben részesül. Pedig mint önálló vállalkozás is és pedig még a kis gazdára nézve is sokkal fontosabb ez, mint csak felületesen gondolni szoktuk. A tej és az abból készülő különféle állati termékek: turó, sajt, vaj, — a legáltalánosabb s legjobb emberi táplálékok közé tartoznak, a melyeket a falusi köznép is nagy mértékben fogyaszt; de különösen igen nagy mértékű, nélkülözhetlen fogyasztási cikkek ezek a kereskedő és iparos nagyvárosoknak. És sajátosságos, hogy ámbár Magyarország népének első sorban túlnyomólag főfoglalkozása a földmivelés és állattenyésztés: mégis nemcsak a tejféle termékekből igen sokat hozunk be külföldről, — különösen a boltjainkban árult sajtneműek legnagyobb része külföldi; hanem az iparos városok friss tejszükségletét fedező fejős tehenek nagy része is külföldről kerül, s ezekért éven át igen sok pénz kifoly az országból. Széles Magyarországon alig ismerek községet (Gyöng, Tevel, Mórág stb.), mely a jó fejős tehenek neveléséről megemlíthető volna; holott ez a kis gazdaságba is nagyon bele illenék és biztos jövedelmet adna, melyre nézve különösen egy körülményt figyelembe kell ajánlanom; azt nevezetesen, hogy a nagy és iparos városok közvetlen közelében levő tehenészeti gazdaságoknak, a melyek a városokat friss tejjel látják el, az a szokásuk, hogy csak addig tartják a tehenet fejés alatt, míg egészen jól tejel, és borjuzásának közeledése folytán, apasztani nem kezd. Mihelyt az apasztás bármi okból beáll, eladják azt s másikat vesznek helyette, olyat, a mely 6—8 hét-

tel előbb ellett, és borjuja elvetetvén alóla, legjobb tejelésében van. És ez igen helyes számítás; mert itt főképp a folytonos jó tejelésre van szükség, a borjunevelés pedig nem czél, sőt sokszor aggat. De épen ezt a vidéki gazdák légszerűbben felhasználhatnák akkép, hogy a fejlődékből így eladott hasas teheneket megvevén, fölellés után egy pár hónapra ismét haszonnal adhatnák vissza, azután a megtartott borjukból hasonlóképp további eladásra nevelhetnének folyvást jó fejősteheneket.

A sertés tenyésztésben szintén két irányt követhet a kisgazda: egyik a kinevelés 2—3 éves hizó anyaggá; másik a gyenge malaczkép, — vagy legfelebb esztendőskorán bőrös pecsenyekép értékesítés. Félre eső helyeken az első jobb, mert kényelmesebb, — fogyasztó városok közvetlen közelében pedig az utóbbi gyorsabb és nagyobb hasznu. Mindenkinél fősúly a jó fajtára s annak egyenlőségére fektetendő. Az elegy-belegy rossz fajta, fáradságot se érdemel. Épen ezért a sertésenyésztésnél sokkal jobb és biztosabb hasznu a saját nevelés, mint a vásári összeszedés, a melyet csak akkor lehet ajánlani, ha a vásárlás biztos és egyenlő jó fajta falkából történik.

Alkalmazzuk most már az eddig mondottakat.

A tinó és igásbarom neveléssel a sertés tenyésztésből leghelyesebben a hizó anyag nevelése köthető össze; ellenben a fejőstehen nevelési rendszer mellé a sertésenyésztési szaporulat gyors értékesítése, vagy is a gyenge malacz eladás illik jobban, mert a fejlődési hulladékot, savót, aludt tejet ezzel lehet legjobban kihasználni.

Mindenik rendszer mellett a földmivelés úgy osztandó be, hogy tekintetbe véve a rendelkezésre álló természeti kaszálókat, a földbirtoknak legalább fele takarmányt, illetőleg oly terméket szolgáltatasson, a mely az állattenyésztés útján, benn a gazdaság körében fogyasztatik el, és az alommal együtt, a szükséges trágya anyagot szaporítja; ellenben piacra vihető szemes gabona, vagy oly termék alá, a mely a trágyaanyagot nem szaporítja, csak fele fordítottassék a birtoknak. A takarmányfélék közül az igás barom nevelésnél a szálas, — tehen nevelésnél pedig a gyök és gumós takarmányfélékre fordítandó különösebb figyelem. Piaczi terméknek mind az őszi, mind a tavaszi vetésűek közül lehetőleg egy szerepeljen túlnyomólag; a többi csak mellékesen foglaljon helyet, leginkább oly mennyiségben, a melyben a házi fogyasztásra szükséges. A nagy mennyiségű egyféle piaci termék, egyszerre nagy összegben hozza a pénzt, és magától tőkévé válik; ellenben az apró termékek eladása

sok időbe s fáradságba kerül, tőkét gyűjteni belőlök igen nehéz, mert mire a pénz apránként összekerülne, akkorra nagy részben elkallódik, a nélkül, hogy lényeges látszatja lenne.

Ezek előbocsátásával, egy negyven holdas gazdaságban, a melynek kevés kaszálója van s nagyrészt szántó földből áll, tinónevelési rendszer mellett a következő vetés forgást ajánlom: 10 hold puhafajta, leginkább óriás és árvarozsnok, azután esenkesz faj réti fű magvakkal vetett kaszáló, a mely évenként negyed részben vetve, 3—4 évig szálás takarmány termelésre szolgál, míg ki nem ritkul; 10 hold tiszta és zabos bükkönnyel vegyített csalamádé, (takarmánynak sűrűn vetett kukoricza) 10 hold tiszta buza, 10 hold tavaszi kalászosok és kapás növények, — legnagyobb részben kukoricza eladásra is, a többi csak házi szükségére. A kaszálónak szánt földet már ősszel el lehet készíteni s fűmagvakkal be is vetni, különben a vetés igen kora tavasszal is történhetik. A tiszta és vegyes csalamádénak késő ősszel töretik fel a föld, télen át erős friss trágyát kap, s bevetése második szántásba ápril végén, vagy május folytán történik. Ezután jön ugar szántás mellett, a tiszta buza, vagy ha a föld ritkább, homokos, a helyett rozs. A tavaszi kalászosok tarlója szintén vegyes csalamádéval vettetik, mely közben azon negyedrészt, a mely ősszel kaszálónak készítették elő, szintén trágyát kap.

Tehénnevelő gazdaságban a következő vetés forgás ajánlható: 10 hold luczernás forgónak szakittatik ki. Ebből évenként 2 hold vettetik újra, ugyanannyi feltöretik; miszerint 5 év alatt fordul az egész, és pedig: 2 hold árpával elvetett új, — 4 hold folyvást zöldtakarmányozásra szolgáló luczerna, — 2 hold zab, vagy köles az új törésbe, — 2 hold takarmányrépa. A feltörésre szánt luczerna magtermelésre, azután őszi legeltetésre is használható. Ha legeltetésre használni nem akarjuk: akkor zab helyett tiszta buza, illetőleg rozs is jöhet. A répa szakasz erős trágyát kap, az utánna új luczerna alá készített s árpával vetett szakasz igen érett trágyával, gyengét. — A további 30 holdra következő forgó jó: 10 hold tiszta és kevert csalamádé, erős friss trágyával, — 10 hold tiszta buza, vagy homokos földben rozs, — 10 hold szemes kukoricza és burgonya. Ha a föld minősége megengedi, akkor a luczernás forgó, e nagyobb forgóban szintén váltakozik akkép, hogy kicserélve, keresztül vezetetik az egészen.

Ugyane gazdaságokban a takarmány és házi szükségére termesztett szemes gabona és kukoricza egy része göboly és sertéshizlálásra is haszonnal fordítható.

5. §. A növény-, illetőleg a gabonatermelő gazdasági rendszer különösen.

Sajátságosnak tetszhetik, hogy fennebb a 3. §.-ban a gabonatermelő rendszer alkalmazását ott ajánlottam, a hol jó természetes kaszálók állanak a gazda rendelkezésére, vagy a takarmány és trágya olcsóért szerezhető; ellenben az épen előző 4. §. szerint azt mondtam, hogy a hol jó rétek nincsenek, állattenyésztést kell gyakorolni és takarmányt természeteni; — holott az látszanék jobbnak, hogy a hol bőven van a takarmánytermő rét, ott fektetessék a fősúly az állattenyésztésre, — a hol pedig a takarmányt is nagy fáradsággal kell természeteni, ott inkább a közvetlenül nagyobb pénzjövédelmet nyújtó gabonatermelésre fordítsuk a szorgalmat.

És mégis ugy van jól, a mint mondtam.

Mert nem ismételhetem eléggé, hogy: kielégítő trágyázás nélkül lecsigáztatik a föld, és nagyobb területről és sokkal több munka után sem ad annyi termést, mint jó erőben tartva, sokkal kisebbről. Ezért kell a természetes takarmányt termő kaszáló rét hiányában, a mesterséges vagy szántóföldi takarmánytermesztés, s ezért fektetendő ily helyen az állattenyésztésre a fősúly. Ellenben a hol természetes úton bő a takarmánytermés, vagy a szükséges takarmány és trágya olcsóbbért szerezhető, mint a mennyibe a házi előállítás útján kerülne: ott több tér jut a gabona és más hasznos növény termesztésére.

Hogy pedig mily fontos a gazdasági haszonra nézve a föld jósága és termő ereje, azt a legeggyűbb gazda is átláthatja, melynek az életben is naponként bizonyítékával találkozunk; mert hiszen innen van az, hogy a jó erőben levő földért hasznobért is többet adnak, mint a kicsigázott soványért. Annál különösebb, hogy mikor a trágyázás és takarmánytermesztés czélszerűségéről és szükséges voltáról van a szó, oly nehezen értik meg s még nehezebben követik az emberek.

A földterő fentartás és szaporítás szükségében van tehát a fennebb látszó különösségnek is magyarázata.

Itt ismételten hangsúlyoznom kell azt is, a mit már szintén többször mondtam, t. i. hogy soha sem jó a gazdának nagyon megosztani erejét; sőt különösen a növénytermelésnél is lehetőleg össze kell azt tartani. Leghelyesebb szabály, ha mind az őszi, mind a tavaszi félek közül kiválasztunk egy, vagy a föld minősége és a birtok terjedelme szerint egy-két fő termé-

ket, s arra fektetjük a fősulyt, azt természetjük legnagyobb mértékben s annak adjuk a vetésfordulóban a neki legjobban megfelelő helyet, a többi terméket pedig csak annak segítségére s a fordulási időköz alkalmas kitöltésére használjuk.

E szempontból vegyük sorra a kisgazdának itt ajánlható termékeket.

Első sorban általánosan a gabonafélék veendőik figyelembe: mert kelendőségök legterjedtebb. Ezek közül az őszieket illetőleg könnyű a választás; mert mindenütt, a hol terem, határozottan a búzát illeti az elsőség, a mely világkereskedelmi czikket képez, és csak homokos, vagy lápföldön, a hol a buza nem jól terem, el is fajzik, előzi azt meg a rozs. Az őszi árpa sok helyen szintén igen sikerülő és becses termék lehet; de főtermékkép sűrűbb földön a búzának, homokoson a rozsnak nem vág elébe. A repceze nem kisgazdának való, különösen a jövedelem főforrásakép számított fő őszi termékül nem; mert bár, ha sikerül, nagy jövedelmet ad; de ha nem sikerül, a mi gyakoribb, mint a búzánál vagy rozsnál, akkor nagyon érzékenyen és gyakran károsítja a gazdát. — A tavaszi termények közt sokkal nagyobb tér van a választásra. Legtöbb körülmény közt alkalmas itt főtermékül a kukorica; mert sokféle földet elfogad, termése átlagosan elég biztos és jó, rendes kelendősége van és a földet maga után sok más termék számára kedvező állapotban hagyja. A tavasz buza, és tavasz rozs főtermékkép csak az őszieket nem tűrő hideg vidékeken jöhet számba. Az árpa igen jó, a hol részére a föld és éghajlat teljesen alkalmas; mert nemcsak bő és kelendő terméket ad, de kapálást sem igényel. Azonban ha a hely részére nem egészen alkalmas, a miben bizony eléggé válogat, akkor biztosabb helyette a zab, a mely sokkal több körülmény közt megvallja. — Fogyasztó nagy városok közelében és homokos földön igen becses tavaszi főtermény lehet még a burgonya is; mert megfelelő művelés mellett, elég gyakran sikerülő nagy terméseket ad és kelendő; jelesen Budapest körül jövedelmezőségét némely község a tiszta búzáéval egyenlőre, sőt többre is becstüli. — A hol alkalmas föld van hozzá, a kormány egyedárusága mellett még a dohány is nagyon bele illel zthető a rendszerbe, miután a jövedelmezőség fősulya erre is elég biztosan fektethető. — Ekkép a gazdának, saját körülményeiből lehet csak és kell megítélnie, hogy az ajánlható több közül, melyiket válaszsza tavaszi főterményül, csak sokfélét ne válaszszon.

A mellék termények közt is lehetőleg kerülendő a nagy

sokféleség s bár azon kedvtelés ellen, hogy a mi saját házi fogyasztására kell, azt a gazda maga termeszsze, nem szólok: mégis általánosságban azt ajánlom, hogy a főtermékekhez, a melléktermékeket szintén oly módon osszszuk be, hogy így is inkább kevesebbfélét és nagyobb mennyiségben igyekezzünk termelni, mintsem sokfélét, de apró részletekben, s a többféleséggel csak annyira terjeszkedjünk, a mennyire azt az egymásután következő munka helyes meggyőzhetőse megkívánja és a munkaidő s erő kelletén túl nem pazaroltatik.

Szolgáljon a kifejtettek gyakorlati alkalmazására a következő néhány példa:

A) Buza termelő gazdaság vetés forgója; 1-ső évi szakasz: erősen trágyázott ugar, zabos bükkönnyel vetve; 2-ik évi szakasz: tiszta buza; — 3-ik évi: kukoricza, — 4-ik évi: tavaszi kalászosok, árpa, zab; — 5-ik évi szakasz: vegyes kapások, burgonya, borsó, paszuly, bab. A ki nagyobbítani akarja szakaszai területét, és kevesbiteni azok számát, az a negyedik és ötödik szakaszt összefoglalhatja. Így szaporodik a két főtermék, a buza és kukoricza mennyisége, és négy év után fordulván a trágyázás, a föld gyengébb trágyázással is teljes erőben tartható.

B) Rozs termelő gazdaságban és homokosabb földön, a hol a buza helyett a rozs választandó, szintén az A) alatt mondott öt éves forgót lehet alkalmazni, azon különbséggel, hogy a zabos bükköny alá csak félmennyiségű friss trágyát adunk, a trágya másik felét pedig érett trágyából a rozstartlóra kukoricza alá adjuk, kukoricza után nagyobb mennyiségben vetvén a zabot, mint az árpát. Azért czélszerű itt így megosztani a trágyát, mert a homokos földön a trágya gyorsabban hat és gyorsabban emésztődik. De ha a 4-ik és 5-ik szakaszt szintén összefoglaljuk, hogy szaporodjék a rozs és kukoricza mennyisége: akkor itt is elég csak az első évben egy erősebb trágyázás.

C) Burgonya termelő gazdaság, hasonlóképp homokos földön: 1-ső év és szakasz: erős friss trágya, tiszta vagy kevert csalamádéval vetve; 2-ik szakasz; burgonya; 3-ik vegyes szakasz őszi, tavaszi kalászosokkal, és kapásfélékkel.

D) Dohány gazdaság; 1-ső év és szakasz: érett trágya, dohány, 2-ik: tavaszi kalászosok; — 3-ik: kukoricza s más kapás növény; — 4-ik friss trágya, bükkönnyös zab; — 5-ik szakasz: buza vagy rozs. A ki földjének egész ötödresztét dohánynyal ültetni sokalja, az az első szakasz egy részét kukoriczával, kenderrel, mákkal, s ha a föld alkalmas alá, repcével is vetheti, vagy épen egy hatodik, repce szakaszt is állíthat

be, a minek a dohány előtt van a helye, a mikor azután nem a dohány, hanem a repce alá adatik erős, érett trágyázás.

A vetésforgó beosztásánál, mindenütt figyelem fordított arra, hogy a tavasziak alá szolgáló földnek előkészítése már ősszel, valamint a trágyahordás is ősszel és télen át történhessék s így a tavaszi munka megtödulésán és megkésésén lehetőleg segítve legyen.

E részben egy igen jó szabály nem ajánlható eléggé figyelembe, az t. i. hogy semmiféle szántó föld, a mi tavasszal vetés alá jő, télen tarlóban ne maradjon. Ősszel, még a legkésebb felkerülő kukorica, dohány stb. tarló feltörésére is van idő. Sőt e feltörés, mikor nem fagyos a föld, tél elején is eszközölhető. Nemcsak azért fontos ez, hogy tavasszal kevesebb legyen a munka, hanem azért is, mert így a téli levegő, fagy és téli nedvesség jobban megjárja, megérleli, s annyira javítja a földet, hogy az egy fél trágyázással fel ér. Különösen fontos ez az agyagos, kötött fajta földeknél, a melyeken, ha sikert akarunk, a tavasziak alá is okvetlen legalább két szántás kell, és mindig bizonyos kárral jár, mint némely alföldi vidéken szokás, csak egy szántásban erőltetni a termelést: — a ritka homokos földeken pedig, a melyeken egy szántásba is inkább vehetők a tavasziak, fontos az őszi szántás azért, mert ez által a tavaszi szántás egészen is és pedig haszonnal megkimélhető úgy, hogy a télen át rögzösen maradt föld, tavasszal csak keményen megfogasoltatik, s úgy vettetik el, a mikor a mag szintén csak vasboronával, vetőgéppel, legfelebb magtakaróval, vagy a kapás növényeknél közönségesen szokott módon kapával hozatik föld alá, a minek a munka gyorsaságán kívül még az a haszna is van, hogy a föld termőrétege nem bolygattatván fel fenéig, benne a téli nedvesség jobban megmarad és a termés hasznára fordul. — A mely szakaszt trágyázni akarunk, arra czélszerű a trágyát lehetőleg már a tarló feltörés előtt kihordani, s a tarló feltöréssel azonnal leszántani. Kiválólag meg kell ezt tenni, ha erős friss trágyázásról van szó, vagy azt akarjuk, hogy a tavaszi csak fogasolás után vettethessék el. De ha az őszi feltörés előtt nem volt időnk a trágya kihordásra, és télen át a már feltört földre teszszük azt, akkor is nyertünk az őszi szántással: mert a szántott földbe a téli nedvességgel együtt a trágya ereje is jobban beveszi magát és jobban megmarad. Szóval ezen eljárásnak oly jelentékeny és különféle haszna van, hogy valóban általános követésre érdemes.

6. §. Rövid összehasonlítás az itt ajánlott rendszeres, és a közönségesen szokott rendszeretlen gazdálkodás között.

Igyekeztem röviden megismertetni a rendszeres gazdálkodás lényegét, és okadatolni annak czélszerűségét. A ki figyelemmel megolvassa előadásomat s csak kicsit is gondolkozik azon: átláthatja, hogy világos és határozott javaslatokat tettem; és a mit javaslok. annak okát-, és az ellenkező cselekedetnek következményét is határozottan megmondom. Azon reménységben vagyok tehát, hogy előadásom meg fogja nyerni azon gazdaközönség figyelmét, a melynek részére azt szántam, és a közül követőkre talál. Mégis, hogy a rendszeresség haszna még jobban feltüntetve legyen, tegyük hasonlatba ezt a most közönségesen gyakorlani szokott gazdálkodási móddal.

Ismeretes dolog, hogy közönséges kis gazdaságainkban az állattenyésztés mindinkább elhanyagoltatik, a természetes kaszálók okszerű mivélésére, javítására, és a vetett takarmány termesztésre nincs gond fordítva, holott a takarmány termesztés javítása és szaporítása nélkül az állattenyésztés soha virágzásra emelhető nem lesz. Nagyon helyén van tehát a takarmánytermelés szaporítását és az állattenyésztés javítását sürgetni. Népünk vagyonosodásának s jólléte emelkedésének alapja fekszik ebben. A 4. §-ban ajánlott rendszerben megkülönböztetve ki van jelezve az irány, a merre az állattenyésztés hasznának emelhetése tekintetéből haladnunk kell, és meg vannak mondva egyszersmind az eszközök, a melyek erre segíthetnek.

A gabona és növénytermelést illetőleg czélszerűnek egyáltalában nem mondható azon mód, a melyet most közönségesen követtetni látunk, hogy t. i. a gazda egyre szántja s zaklatja földjét, sokszor ugyanazon terméket egymásután több éven keresztül is erőltetvén azon, a nélkül, hogy a kizsarolt földterő visszapótlásáról, vagyis a földnek megfelelő javításáról gondoskodnék, miután az állattenyésztés és trágyagyűjtés hiányában, arra tehetsége sincs. Ugyanazon növénynek egymásután, jelesen buzának buza után stb. több éven át vetése, már magában jobban zsarolja a földet, mint ha közben másféle vetemények vettetének; mert egy ugyanazon, vagy hasonló növény, ugyanazon alkotó részeket. — a tápanyagok hasonló vegyületekét emésztí ki a földből: míg a közben alkalmazott különböző növények, külön-

bűző tápanyagokat fogyasztanak s így kimélik a földerőt. Nem helyes az sem, a mire szintén sok, és pedig igazán szorgalmas gazdát is törekedni látunk, hogy t. i., habár nem tökéletesen, de minél nagyobb földterületet megműveljen és minél több vetése legyen; mert a sok rosznak se lehet annyi haszna, mint a kevesebbnek: de tökéletes jónak, és a sokaság legtöbb esetben csak a terhet, és a károsodhatást, — nem pedig a jövedelmet és hasznót szaporítja.

Sokan a rendszeretlenséget birtokaiknak egyenlőtlen darabokban szerte-szét fekvésével szokták menteni, a mely a rendszeres gazdálkodást megnehezíti. Ez azonban nem elfogadható mentség. Mert a birtok szétfekvése megnehezíti ugyan a rendszeres gazdálkodást, de lehetetlenné nem teszi. Legelőnyösebb ugyan, ha a gazdasághoz tartozó földbirtok egy szabályos tagban együtt van: de a rendszeres gazdálkodásnak ez nem multhatlan feltétele; mert még az egyenlőtlen darabokban szét fekvő birtokon is lehet rendszeresen gazdálkodni. A nem egymás mellett fekvő földterületeket is, lehet szakaszokká alakítani. Egyik darab szakaszszá egészíti ki a másikat. A szakaszoknál nem az alak és összefüggés a főhatározó; hanem a térmérték; — és ennek kiegyenlítésére, több külön fekvő terület is egy szakaszba összefoglalható. Sőt az se multhatlan, hogy a szakaszok épen egyenlő területűek legyenek. A nagyobb darabok, habár egy kis mennyiség különbözet van is köztök, azon módon meghagyhatók önálló szakaszoknak, a mint vannak; annak csak az a következménye, hogy az egynemű vetésterületek, nem lesznek minden évben egészen egyenlők, de az eredményben ezt a különbséget is sokszor kipótolhatja az időjárás és a jobb művelés, a minthogy, ha a szakaszok teljesen egyenlők is, abból szintén nem következik még az eredménynek minden évben egyenlősége.

Mindezek után határozottan kimondhatónak hiszem, hogy a rendszeres gazdálkodás a mostani viszonyok közt is legtöbb helyen behozható, s alkalmazása annál kívánatosabb, mert rendszeres haszon, biztosan csak rendszeres gazdálkodás után várható.

A „Magyar Könyvtár“

Következő füzetek jelentek meg:

A boldogság alapköve, vagy: a testi egészség föltételeiről. Irta Mayer Miksa, ára 15 kr.

A lélek tükre; vagy: „ismerd meg tenmagadat“. Irta Mayer Miksa, ára 15 kr.

Népmesék. Idegen forrásokból merítette s átdolgozta Győry Vilmos, ára 15 kr.

Gazdasági rendszer, az erőelforgácsolás hibái és a nagyban termelés előnyei szempontjából. Irta Galgóczy Károly h. ügyvéd, okleveles gazda, s a m. tud. akademia I. tagja, ára 15 kr.

Legközelebb a következő füzetek jelennek meg:

Népdalok. Gyűjteményekből válogatta Győry Vilmos.

Az „arany középut.“ Irta Mayer Miksa.

Saját boszujának áldozata. Irta Mayer Miksa.

Az ördög bibliája — a kártya. Irta Mayer Miksa.

